

N.A.

Saptā tra-

सप्त त्र -

Sanskrit-

Paper - Handwritten

N.A. (very old)

23 Folio (Folio No. 1 & 3-6 & 24 onw missing)

10.2" X 4.4"

Incomplete

त्येवैवश्चतमन्यंतरेजंबूदीपे भरतखंडे आर्यावर्तौ तैकदेशे अमुकक्षेत्रे अमुकसंव
 त्सरे अमुकाः यतगतसूर्ये महाभागत्यप्रदे अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतीथो
 अमुकवासरे अमुकक्षेत्रे अमुकयोगे अमुककरणे अमुकगोत्रापत्योऽहं अमुक
 नामोऽहं पितृ तर्प्यं शांकरिष्ये ॥ इति संकल्पः ॥ अथ संन्यासग्रहणपद्धति प्रथमे
 ग्रहमातापिताभ्याताभग्निपुत्रांप्रार्थयन्ते हो सर्वे परिकाराः अहं संन्यासं करोमि तदनं
 तरमात्मगृहग्रामादिप्रदक्षिणां कृत्वा तत्र ग्रामांतरंगत्या कौशप्रमारांतत्र स्ना
 नं कुर्यात् देवार्चनादि कर्म कृत्वा दैव्यादि स्मरणां कृत्वा पुनः गुरुं दृश्यते प्रांतं सु

मनु तर्क

सप्त० त्र०

१

शालं सुवंशं ब्रह्मकुले सर्वविक्रियादिरहितः देहाद्यः संकाररहितः लोभमोहादिवशु
र्मादिरहितः आत्मदर्शि ब्रह्मज्ञानपरायणः शुभ्रकृष्णद्वैतन्यस्वरूपः यथोक्त
विधिवद्गुरुस्थाने दंडवत्पराणमं कृत्वा संन्यासं प्राप्येत् भोगुरो त्वं ब्रह्मा विष्णु रुद्र
स्वरूपः त्वत्प्रसादेन संन्यासं करोमि पुनः गुरुणा उच्यते भो पुत्र संन्यासं न कर्तव्यं
गृहाश्रमं कुरु गृहाश्रमेण सर्वांश्चर्मांश्चाप्नोति पुनः शिष्यो वाच मया गृहाश्र
मं न कर्तव्यम् गृहाश्रमेऽनेकश्लोकमोहादिकर्मबंधनं भवति तस्मात्कारणा
त्तद्गृहाश्रमं न कर्तव्यम् त्वच्चरणप्रसादेन हरिस्मरणं करोमि पुनः गुरुवाच

१

सूत्रगंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यातांबूलदक्षिणादिभित्तपूज्याविसर्जयेत् फलपुतीर्थगयाशिरोपितृपिंडं
करोम्यहं समपितुः स्वर्गवासोत्तमपिंडान् विसर्जयेत् ४

मातामहः प्रमातामहः बृहः प्रमातामहः पिंडत्रयंदद्यात् इदं भूमिर्गया इदमुदकं फलपुती
र्थस्य पिंडप्रेतशिलांगच्छ ७ उं अथ मे आत्मा आदे देवता त्रयं आत्मा पितुः परमात्मा पि
तुः बृहः परमात्मा पितुः पिंडत्रयंदद्यात् इदं भूमिर्गया इदमुदकं फलपुतीर्थस्य पिंडप्रेतशि
लांगच्छ ८ गयास्थितो जनार्दन देवो मम पिंड उग्ररूपां तत्समये गयासित्वंददामि व
स्मा विष्णुः रुद्रसाक्षिभयः **इत्यथ आह विद्वि समाप्तं** ततः सव्येन उं ततो धृष्टी मुहूर्ते
वीर्या होमं कुर्यात् आचार्यः उत्तराभिमुखं भूत्वा चतुःकोरां वेदिकां कृत्वा पूर्वव
त् अग्निस्थापनं कृत्वा अथ वैश्वानरलोकवासः भारथादग्नागता तव्यं तीथिवा
उं अपवित्रः पवित्रो वा इत्याचम्य ततो गतो शं ध्यायेत्

तव स्नान

रसमन्त्रितं सप्तदीपसमायुक्तं वेदाहरत्ने भागं प्रोक्षत् लोकमुच्यते अथ वैश्वानरलोकं
वास एकैव तिष्ठन्ते स्वर्गं युग्मं पातालमेव च त्रितीयं मर्त्यलोकं च अग्निवासी वाहि
यन्ते १ आकाशे वदन्ते द्यौयं पाताले च धनक्षयं धनधान्यकरो देवो मर्त्यलोके यु
गावकः २ इति अग्निचक्रमवैश्वानरलोकवासः ॥ अथ कलशस्य मुखे विष्णुः कं
टक इह समाश्रिताः कुक्षौ वरुणाः प्रजापतिस्त्यानेः ग्रहदेवता ॥ इति कलशस्थापनं वे
दिस्थाने मध्ये तु भास्करं विद्यात् प्राप्तिपूर्वदक्षिणोत्तरे हितं विद्यात् बुद्धः पूर्वोत्तरेण
तु उत्तरेण च गुरुं विद्यात् पूर्वोत्तरेण च शनिं विद्यात् राहू ईश्वरा
ऋग्वेदोद्युर्जर्वदः सातवेदाश्चथर्वणः अंगेश्वरसहिताः सर्वकलशे तु समाश्रिताः अत्र गायत्री
सावित्री सरस्वती प्राप्तिः पुष्टिः आयांतु देवपूजार्थं दुरितक्षयकारकः सर्वसमुद्रास्सरितः तीर्थमिजल

७ नदीः ज्ञावां हयापि बलं श्रद्धं सक्षमं

पश्चिमे च उत्तरकेतुः ॥ इत्येवं ग्रहस्थापनं ॥ ॐ उर्दे पावक यथा च ह्निषाता ते दृष्टिमेव च
दृष्टि वन्ति न जानामि आहूतिं कस्य दीयते १ प्राप्सुखं भवेदग्नि प्राप्सुखं सर्वदेव
ता विपरिते च मुखं भूत्वा आहूतिं कस्य दीयते २ अंबुजाकरमादाय वन्ति कुर्या
त्पदक्षिणां हव्यवाहनं सन्नितं दृष्ट्वा सन्मुखो भवति ३ ॐ विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः
अपसर्ग्य तु ते भूता ये भूता भूमि संस्थिताः ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यंति शिवा
जया अपवित्रः पवित्रो वा सर्ववस्थागतोऽपि वा यः स्मरेत्पुरांडरीकाक्षं स वा ह्य
भ्यान्नरं शुचिः ॐ आवाहयामि देवदेव पुरुष महत्त्वं सुरासुरं ब्रह्मा हरिश्च रुद्रश्च देवा

कंठे त्रिगुणांतं तु संवेष्ट्य चेतवस्तु युग्मं परिधाय तस्योपरि च क्षतनारिकेलपुतं पुंजिफलपुतं वा प्रांखं स
 स्थाप्य कुंकुमैर्लंककपूरं कस्तूरीचेवदापयेत् स्वगदमवेष्टितग्रीवं मृगशिरस्तत्र प्रवालकैः रत्नैस्तु सहितं कुंकुमैर्मंडितं
 तत्र स्थापयेत् धूपं दोषं तैर्वैद्यं तावेत् सत्यं यामिनमः पश्चात्पंच पुण्याजनिंदयात् इतिकलसस्थापनविधिः

सप्त. ३

८

धिदेवसत्सुरवं भवत्वं देववरदाभव पारसकुंजले श्रीस्तोकनाथयडवक्त्रिते ब्रह्मवि
 लाहनं द्वादशासप्तजिह्वाप्रियं भवपवनवाहनवैश्वानरदेवता उहागच्छ उहातिष्ठ
 सुप्रियो भव अरुणिमाता वरुणापिता सांडित्यगोत्रस्य सप्तजिह्वा वैश्वानरदेव
 ता आगच्छ पूर्वदिशा स्थिता दक्षिणस्थिता पश्चिमदिशा स्थिता उत्तरदिशा स्थिता अ
 स्थिरो भव राकोऽहं देवप्रति सर्वे स्थिता ॥ इति वैश्वानर आवाहनं ॥ प्रथमे काष्ठभक्षं
 ति द्वितीये पृथुतमेव च तृतीये जवभक्षरां चतुर्थे निलतांडुलं पंचमं दधिभक्षं तिष्ठ
 ष्ठमं क्षीरमेव च सप्तमं शर्कराभक्षं ति सप्तजिह्वा प्रकीर्तिता उर्पूर्वोऽहं जातः पूर्ववद्
 कलशप्रणेशं संस्थाप्य शोखोपरि शोखमुद्रां प्रदश्य गंधपुष्पाक्षतैः संपूज्य कलशोदीपं दद्यात् संपुत्रकाप्नुति ७

वैश्वानर!
 लावाहनं

८

ॐ प्रणम्य स्वाहा ॐ अणानाय स्वाहा ॐ व्यनाय स्वाहा ॐ इन्द्राय स्वाहा ॐ सोमाय स्वाहा ॐ विश्वे स्वाहा ॐ सूर्याय स्वाहा ३

इति हति

ॐ स्वाहा २
ॐ स्वाहा ३
ॐ स्वाहा ४
ॐ स्वाहा ५
ॐ स्वाहा ६
ॐ स्वाहा ७
ॐ स्वाहा ८
ॐ स्वाहा ९
ॐ स्वाहा १०

मिस्थापनस्तुत्वा पूर्ववत् संत्रयवेत् ततः पंच प्राणाहुतिं हृत्वा ३ उं भूः स्वाहा ३ उं भुवः स्वाहा ३ उं भूर्भुवः स्वाहा ३ उं इन्द्राय स्वाहा ३ उं सूर्याय स्वाहा ३ उं अग्नये स्वाहा ३ उं अग्नये स्वाहा ३ उं प्रजापतये स्वाहा ३ उं इन्द्राय स्वाहा ३ उं मिर्ईय स्वाहा ३ उं सोमाय स्वाहा ३ उं सोमाय स्वाहा ३ उं सूर्यादि राहुके त्वं न वयं हाय स्वाहा ॥ इति प्रथमे घृताहुतिं हृत्वा ॥
अथ प्राकृत्य होमः ३ उं प्राणापानं समानौ दानमेशु द्योतां ज्योतिरहं वीर्या विणामा ३ भूयास ३ स्वाहा ३ उं मनोवुं दिभ्यः ३ उं प्रादस्य प्रादिरसगंधमेशु द्योतां ज्योतिरहं वीर्या विणामा भूयास ३ स्वाहा ३ उं प्रादस्य प्रादिभ्यः ३ उं अस्थिमांसरुधिरमेदमज्जा ३ उं प्राणापानादिभ्यः ३ उं मनोवुद्विचित अहंकार अतः केरगामेशु द्योतां ज्योतिरहं वीर्या विणामा

व्याज ३
वेभ्यः ३

सप्तत्रिंशत्

२

उदामेशुद्धांतं ज्योतिरहं वीर्यं विपाप्माभयस ५ स्वाहा ३ इहं अस्थिमांसारिभ्यः ११ उं
श्रोत्राक्षस्त्रिजिह्वाचाराभ्यो ज्योतिरहं वीर्यं विपाप्माभयस ५ स्वाहा ३
इहं श्रोत्रादिभ्यः ११ उं वाक्फणिसिपादपायुपस्थभ्यो ज्योतिरहं वीर्यं विपाप्मा
भयस ५ स्वाहा ३ इहं वाक्पादिभ्यः ११ उं श्वेतपीतकृष्णलोहितपिंगलभ्यो ज्यो
तिरहं वीर्यं विपाप्माभयस ५ स्वाहा ३ इहं श्वेतपितादिभ्यः ११ उं क्षुत्पिपासातृष्णा
भ्यो ज्योतिरहं वीर्यं विपाप्माभयस ५ स्वाहा ३ इहं क्षुत्पिपासादिभ्यः ११ उं काम
क्रोधलोभमोहहिंसामभ्यो ज्योतिरहं वीर्यं विपाप्माभयस ५ स्वाहा ३ इहं काम

२

मक्रोधादिभ्यः^{११} उँधनधान्यजसऽजसकीर्तिमेशु^३ द्योतांज्योतिरहंवीर्याविणाम्भया
 स ५ स्वाहा^३ इँधनधान्यादिभ्यः^{११} उँअन्नमयप्राणमयमनोमयआनंदमयविज्ञा
 नमयज्ञानमयदारीरमयसर्वमयमेशु^३ द्योतांज्योतिरहंवीर्याविणाम्भयास ५
 स्वाहा^३ इँअन्नमयादिभ्यः^{११} उँमनसावाचाकर्मशुभाशुभकर्मयत्कृतंमेशु^३ द्योतांज्यो
 तिरहंवीर्याविणाम्भयास ५ स्वाहा^३ इँमनसादिभ्यः^{११} उँसर्वेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्यः
 स्वाहा^३ उँरुद्रास्वाहा^३ इँरुद्राय^{११} उँविष्मवेस्वाहा^३ इँविष्मवे^{११} उँविष्मरोस्वाहा^३ इँविष्म
 रो^{११} उँसोमायस्वाहा^३ इँसोमाय^{११} उँअग्वेदविधानायस्वाहा^३ उँयजुर्वेदविधानाय

य२

सप्तत्र०
१०

श्रीफलद्वयेन

स्वाहा^३ उंसामवेदविधानाय स्वाहा^२ उंचयर्वरावेदविधानाय स्वाहा^३ उंदेहदहिष्ठे
दंदद्यात् अर्घितलक्ष्मीनारायणापीत्यर्थे होमः कर्तव्यं मेशु द्युतां ज्योतिरहं वी
र्या विण्णाम्भयास ५ स्वाहा^३ उंसुक्तात्मा प्राणपंचाहुतिं हत्वा मेशु द्युतां ज्योतिर
हं वीर्या विण्णाम्भयास ५ स्वाहा^३ उंशीतोष्मसुखदुःखमानापमानलिङ्गान्
स्य षडुर्मादिरहित सर्वेभ्यः स्वाहा^२ उंचयभूतवत् सर्वकर्म्मरहितानि विस्मृत्वा
रूपेभ्यः सन्यासं करोमि उंभूर्भुवः स्वः प्रसवीष्य समुद्भवं उंवत्सनामप्रभावेन शि
वसंध्यासतानि च दीयते मत्तके स्थाने निश्चायं धनं करोम्यहं ॥ इति श्रीखावंध

ॐ ब्रह्मनाम सहस्राणि विष्णुनाम शतानि च दीयते मस्तके स्थाने शिखा होमं करोम्यहं १
ॐ ब्रह्मपुत्री शिखा त्वं हिवा लरुपा तपस्विनी मस्तके चक्रं तं स्थानं गच्छ देवि तमोस्तुते ४

नमंत्रः ॐ ब्रह्मनाम सहस्राणि विष्णुनाम शतानि च शिवमंत्रप्रभावेन यज्ञोपवी
तउत्तरगामंत्रं ॥ **इति यज्ञोपवीतउत्तरगामंत्रं** ॥ अथ शिखा होमनमंत्रः ॐ मृत्युकोहं
जओहं सोहं हंसः ॥ **इति शिखा होमनमंत्रः** ॥ ॐ शिखा ब्रह्मपुत्रीमातंगीतपस्विनीतेजवं
ती दीयते मस्तके स्थाने शिखा होमं करोम्यहम् ॥ **इति शिखा होममंत्रः** ॥ **अथाचमनं** ॥
उदस्युरवं ॐ ब्रह्मा शांति विष्णु शांति रुद्रः शांति द्यौः शांति पृथ्वी शांति आप
शांति अयोधय शांति वनस्पतयः शांति सामा शांति शांति रेधी स्वाहा शां
तिः के शोऽयमिषे च नं शिखा कलशायमिमंत्रं ॐ श्रीं ह्रीं श्रीं जयजय लक्ष्मी प्रिया
पश्चादाचार्यस्तु तर्जत्यंगुष्ठान् दर्मं गृहीत्वा शिष्यमाह यशं खोदकेन शान्तिमंत्रेणामिषिंचयेद्यथा ४

सप्त० ब्र०

११

यन्निप्रमुदितचेतसेतक्ष्मीश्रीपायर्द्धदेहाय उं ह्रीं श्रीं ह्रीं नमः ब्रह्मा अयिः जगन्नी चंदः
नृसिंहो देवता ह्रीं ह्रीं दीक्षा चक्राद्यशंखांबुजधरंगदारवक्त्रं प्रवालरस्मिकमलाक
रेण श्रीलक्ष्मीनृसिंहप्रीत्यर्थे यज्ञोपवीतशिरवाद्यतसंयुक्तं हृदि मध्ये पानं करो
मि तदनंतर गुरुहंसदिक्षादद्यात् उं ह्रीं ब्रह्महंसः सो हंसि परमहंसः तत्त्वमसि
॥ इति हंसदीक्षा ॥ इदं कर्म मंडल करमध्ये दीयते वदिकाश्रमदीक्षांगमिष्यामि सर्वक
र्माकर्म शुभाशुभपरित्यज्य उं विष्णुर्विष्णुर्दिः ॥ १ ॥ हंसो ह्योति भवति परम
हंसस्वरूपो नामधारिणो भवेत् तत्पदब्रह्मो हं केवलब्रह्मो हं जगत्संसारहितो हं
आचार्येण गुरुसमीपं आनीयात् ॥ उं ह्रीं भिक्षापति ग्राहि ॥ इति भिक्षापतिग्रहणमंत्रः ॥ ३ ॥

११

चिन्मात्रस्वरूपो हं यथा कृत्स्न रूपधरो मि भवया स चित्तकृत्ः लोभमोहादिरहितः
 सर्वकर्मपरित्यज्ये ॥ इति वाय्व्याहोम समाप्तम् ॥ अथ दीक्षामंत्रमाह एश्विनमाम
 न्यायदीक्षा उँ सो हं हंसः अथ पूर्वामन्यायदीक्षा उँ वत्सोस्मि अहं वत्सोस्मि अथ
 उत्तरामन्यायदीक्षा उँ सो हं तत्त्वमसि अथ दक्षिणामन्यायदीक्षा उँ अहं तत्त्वमसि
 सो हं परमहंसः सोपादौ भुवः जातुनी सः गुह्ये सो नाभौ सो हृदये संकंठे हंतला
 टे स्वः शिरसे सो हं हृदयाय नमः हंसं शं शिरसे स्वाहा तत्त्वमसि शिरवायै वौषट् ॥
 इति परमहंसदिक्षान्याससंयुक्तम् ॥ अथ दिगंबरदिक्षा ककादशाक्षरः उँ सो हं हंसः सो

सप्त० व०

१२

हंदिगंधगेहं सोहं पादौहं सो जानुनि हं वंगुह्ये सोहं ताभौ हं सो हृदये हं सः कंटे
 हं तलाटे हं रवंशिरसे हं दंथाय तमः हं रवंशंशिरसे स्थाहा हं रवंशिरवायै वौषट्
 हं रवंश्राय फट् इति दिगंबरदिशान्याससंयुक्तं अथ परिभामाह उत त्वपदः त्वप
 दः असीपदः तत्त्वपदवत्सः त्वपदमाया असीपदज्ञान तत्त्वपदममलमखंडम त्वं
 पदनेति नेति गुरुकरां असीपदममलमैक्य अघटितसंसारविघटितविचित्रविवे
 कं कः चित्तकः किं गर्विस अघटितघटितं रवत्वितिसर्वात्मपश्यति यं विधिलोकंतत्त्व
 पदगद्युतिकस्मिन्नश्लोकं मम हृदः अमहदः इति एवं दिक्दित्वं देवंप्रपंचतजितं

य०

१२

यः पुरुषममपदमजितसुखिनोतस्य च वधून्मार्गं च न भव्यं मम मृतहव्यः न कर्तव्यं
 रुद्राहरतायेन असीपदलभितो सुखिनोतेन जन्ममृत्युन मे चित्राबंधमोक्षसुभा
 सुभं कथं रोदसि रे चित्तनामरूपकत्वं ममः **इति परिक्षा पठति** ईं अस्थश्री पुरुषोच्चा
 रमंत्रस्य विष्णुः अविः परमात्मा देतो परब्रह्म अविः व्याहृति छंदः परमात्मा देवता हं
 इति बीजं संशक्तिः सोहं इति कीलकं मम जन्ममृत्युरहितः मम समस्त कर्मसंन्यस्तो हं
 जये विनियोगः **अथ न्यासः** ईं भूः संन्यस्तो हं गुह्याभ्यां नमः ईं भुवः संन्यस्तो हं तज्जी
 निभ्यां नमः ईं स्वः संन्यस्तो हं मध्यमाभ्यां नमः ईं भूर्भुवः संन्यस्तो हं अनामिकाभ्यां नमः

सप्त० व०

१३

ॐ जनः संन्यस्तो हं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॐ तपः संन्यस्तो हं करतलकरपट्टाभ्यां नमः
ॐ भूः संन्यस्तो हं हृदयाय नमः ॐ भुवः संन्यस्तो हं शिरसे स्वाहा ॐ स्वः संन्यस्तो हं शि
खायै वषट् ॐ भू भुवः संन्यस्तो हं कवचाय हं ॐ जनः संन्यस्तो हं तेजत्रयाय वौषट्
ॐ तपः संन्यस्तो हं इत्यस्त्राय फट् ॐ पुरारापुरुषोत्तमाय नमः ॐ विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः
परमात्मा देवता सर्वे ह्यत्र नमः स्थानं ॐ भूः संन्यस्तो हं ॐ भू भुवः संन्यस्तो हं ॐ स्वः सं
न्यस्तो हं ॐ महः संन्यस्तो हं ॐ जनः संन्यस्तो हं ॐ तपः संन्यस्तो हं ॐ त्रिमुहं वा हुक्त्वा
उच्चरेत् ॐ तत्र शिवाय गायत्र्या सह यज्ञोपधितेन उत्पाद्य ॐ भू भुवः स्वः स्वाहा ॐ त्रि

१३

अक्षुजलेन सह जुह्यात् अनया सर्वभूतेभ्यो किंचित्कारयत्वा हा उं उं द्यौः सि
 वयोः सि वृत्रघ्नोः सि पुत्रैः वरा विधैः वरा धितैः वरा लोकैः वरा शरिरैः वरा
 सौरेः वरा त्वचैः वरा रोमैः वरा कर्णैः वरा नासिकैः वरा चक्षुषा जिह्वैः
 वरा इन्द्रियैः वरा मांसैः वरा अस्थिषु वराः सर्वकर्मसंन्यस्तोऽहं विदामास च
 त्मा हिरण्यगर्भप्रतिसः स्वः सौऽहं कार्यमित्युच्यते हिरण्यगर्भमार्तगार्हपत्या
 मिन्द्रोत्तमदरुणं उं विज्ञानात्मा प्रज्ञानपुरुषः उं अहं ब्रह्म अहं ली उं ह्रीं भूवी जं जा
 ग्रत संस्कारं उं अच्युतेऽहं मनंतोऽहं गोविंदोऽहं महं हरिः ॥ या सवत्सवत्स प्रज्ञान

सप्तमं

१४

मयं विश्वात्मा विराट् चंदः हंसः अयिः परमहंसो देवता अक्षय सोवर्गा संविनिर्पेक्षः
आत्मारवं उवत्सः हंसस्मि अचल्यस्थानं समाधिपंचभूतादि नागकुर्मककल
देवदत्तधनं जयः अनुपमशब्दहरिहरात्मा ॐ वत्सयंतं हो हो मंत्रवाजे ॐ हूं हूं
हूं हूं दखाहा इति पुरुषोच्चारमंत्रसमाप्तं ॐ तीर्थं गत्वा एतौ हस्तौ प्रक्षाल्य चाम्य
आत्रवंदनैः कृत्याऽचम्य ततो जलवैद्यते हि देवतानमस्कारं ॐ इंद्राय नमः अग्नये
नमः यमाय नमः तैः अत्याय नमः वरुणाय नमः वायवे नमः कुबेराय नमः
इशानाय नमः वृक्षरात्रे नमः उर्ध्वाय नमः अक्षिने नमः अंतताय नमः षंडकाय नमः

१४

२३.

शिवायनमः शिवादिगुरुष्वर्थं तन्वातापी देउस्थाप्ययावत्स्तानकालो भवेत् तव
 हुरुचरणांबुजं शिरसि धारयेत् ततो हृदय कमलमप्येपरं वस्त्र ध्यात्वा गंगोदकेन स्ना
 त्वा अथ गायमृतोदकेन स्नात्वा शुचिर्भूत्वा प्राणायामं वडाभरेण विधिवत् स्नानं समा
 चरेत्संध्यावंदेन कुर्यात् उमं उकायनमः रुद्रायनमः कूर्म्यायनमः आधारशक्तयन
 मः अनंतायनमः अथासनसुद्धिं कृत्वा ईष्टधिया मेरुष्टि च विः कूर्मो देवता सुत
 त्वं हं दः आसने विनियोगः ईष्टधी त्वया धृता लोका देवी त्वं विष्णुना धृता त्वं च धार
 यमां देवी पवित्रं कुरु चासनं अपसर्व्यं तु ये भूता भूता भूमि संस्थिता ते भूता विघ्नकर्ता
 ये १

सप्त०३
१५

रक्षोनेप्रयंति शिवास्तथा अथ करन्यासः उँ भूः ज्ञानात्मने तुषारवर्णाय चंद्रगुह्याभ्यां न
मः उँ भुवः प्रजापत्यात्मने स्फटिकवर्णाय तर्जनीभ्यां नमः उँ स्वः सूर्यात्मने श्यामवर्णाय
यमध्यमाभ्यां नमः उँ महः ब्रह्मात्मने नीलवर्णाय अनामिकाभ्यां नमः उँ जनः ज्ञाना
त्मने कृष्णवर्णाय कनिष्ठिकाभ्यां नमः उँ तपः सत्यात्मने रक्तवर्णाय करतलकरपृष्ठा
भ्यां नमः उँ भूः ज्ञानात्मने तुषारवर्णाय हृदयाय नमः उँ भुवः प्रजापत्यात्मने स्फटि
कवर्णाय शिरसे स्वाहा उँ स्वः सूर्यात्मने श्यामवर्णाय शिखायै वषट् उँ महः ब्रह्मात्म
ने नीलवर्णाय कवचयटुं उँ जनः सत्यात्मने रक्तवर्णाय नेत्रत्रयाय वौषट् उँ तपः

१५

सत्यात्मनेरक्तवर्णायस्त्रायफरु **इतिकरन्यासः** प्रणावेतव्यापकंकृत्वा शुचप्रणा
 वस्यांतर्य्यामि अग्निः देवी गायत्री चंदः परमात्मा देवता प्राणा यामे जये विनियोगः ला
 त्रगोत्रस्य ब्रह्मपुत्रकः श्वेतवर्ण उदात्त श्वरः ज्ञाता मिमुरं चंवीजं उंसंशक्तिः मंकी
 तं कं मोक्षार्थे जये विनियोगः उं अथ प्राणा यामा यनमः उं भूः उं भुवः उं स्वः उं म
 हः उं जनः उं तपः उं सत्यं उं तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात्
इति प्राणा यामजपित्वामेकविंशतिवारं आकारस्य अग्नि अग्नि देवी गायत्री
 चंदः ब्रह्मा देवता लंकी वीजं जाग्रत अवस्था भूः स्थानं अग्ने हो गार्हपत्याग्नि रजो
 अंहि आहौ पदति भवत न्यमदवरो योगोत्सरे धिवो शारजो देवी वस्य प्रसे जनवत् ३

सप्त०त्र०

九

र

गुराः शीतवर्गः प्रातः सवनं विद्यात्माभुवः पृथ्वीवीजं तत्त्वस्थि क्रियार्थे जपे विनियोगः
 गः उकारस्य वायुः अग्निः त्रीष्टुष्टुदः विष्णुदेवता श्रीवीजं स्वाहाशक्तिः यजुर्वेदस्वरूप
 माहव त्रिपैमिः स्थानं अंतरिक्षं द्यौस्तत्त्वं अतुदा तत्त्वरः स्यन्नावस्था कंठस्थानं
 स्थिति क्रियार्थे जपे विनियोगः द्वितीयसवनं मकारस्य सूर्योऽग्निः जगती चंदः
 रुद्रो देवता ह्रीं वीजं तामसी शक्तिः सामवेदस्वरूपं दक्षिणाग्निस्थानं द्यौस्तत्त्वं स्वरि
 तं स्वराः तमोगुराः कस्मवर्गं तृतीयसवनं प्रज्ञानात्मा सुषुप्त्यावस्था मूर्धन्यास्था
 नं संहार क्रियार्थे जपे विनियोगः शुद्धसात्राणां वरुणा अग्निः विराट् चंदः पुरुषो देव

九

ताः क्रौं वीजं सर्वतुरियावस्थां भूर्भुवः स्वः स्थानानि उदात्तं अनुदात्तः स्वरितः स्वराः अ
 थर्चरावेदसंस्तुतिः सर्ववर्णाः सर्वाणि श्रवणानि सर्वात्मा एथिव्यंतरिभंद्यो
 स्तत्त्वं सृष्टिस्थिति संहारार्थं प्रक्रियार्थं जये विनियोगः पश्चाज्जलमध्ये अष्टद
 लंपद्यसंचित्य तत्र देवं सपरिवारं स्वहृदयादित्यो सकाशात् अवाह्यंगेन सकलीक
 र्त्त्य पंचोपचारं चक्रादिमुद्रामनसा विधाय अमृतवीजेन जलममृतं रूपं स्मृत्या मूल
 मंत्रेणाभिमंथ्याद्योत्तरशतं तर्प्ययेत् अंगदित्येकैकानि संतर्प्ययेत् एवं संतर्प्यमे
 त पुनः पंचोपचारेण मनसाभ्यर्च्य पश्चात्सपरिवारं देवं हृदय उद्वाप्य संहारविद्या

सप्त० त्र०

१७

यप्रसावेनदादशवारंजपित्वा जलंशिरसिसंप्रोक्ष्यतथैवाकाशमभिमंत्र्यजलपश्चाच्चम्य
तेप्राणायामत्रयंकुर्यात् **इतिचत्वारिंशंध्यासमाप्तं** अथमातसीकपूजापंचोप
चारविधिः ॐलंपृथिव्यात्मनेपरमात्मनेगंधतन्मात्रप्रकृत्यानंदात्मनेपरमेश्वराय
गंधंपरिकल्पयामितमः इत्यंगुष्ठयोः ॐहंआकाशात्मनेपरमात्मनेप्रादुतन्मात्र
प्रकृत्यानंदात्मनेपरमेश्वरायपुष्पंपरिकल्पयामितमः इतितर्ज्जन्ययोः ॐसंवाय
व्यात्मनेपरमात्मनेस्पर्शतन्मात्रप्रकृत्यानंदात्मनेपरमेश्वरायधूपंपरिकल्पया
मितमः इतिमध्यमयोः ॐसंवायव्यात्मनेपरमात्मनेस्पर्शतन्मात्रप्रकृत्यानंदात्मनेपरमेश्वराय

१७

त्मनेपरमेश्वरायदीपंपरिकल्पयामितमः इति च्युतामिच्छाः एवं आपात्तनेपर
 मात्मनेरसत्तन्मात्राप्रकृत्या तंदात्मनेपरमेश्वरायनेवे चंपरिकल्पयामितमः इति
 कनिष्ठिकयोः उंशः शक्त्यात्मनेपरमात्मनेसर्वतन्मात्राप्रकृत्या तंदात्मनेपरमेश्व
 रायतांबूलंपरिकल्पयामितमः इति करतलकरच्छयोः **इति मानसी कपूजाविधा**
तसमाप्तं अथ मनविश्रामउपनिषद् पूर्वदले श्वेतवर्णायदाविश्रामते मनः तदा
 धैर्यमुदारंच धर्मकीर्तिमतिर्भवेत् १ अग्निदले रक्तवर्णायदाविश्रामते मनः
 तदानिद्रालस्यंच मंदाबुधिमतिर्भवेत् २ दक्षिणदले कृष्णवर्णायदाविश्रामते मनः

सप्तत्र
१८

तः तदा कामक्रोधमत्सरंचमंदाबुधिमतिर्भवेत् ३ नैऋत्यदले नीलवर्णं य
दा विश्रामते मनः तदा ज्वाला प्रज्वालितं जाजुल्य बुधिमतिर्भवेत् ४ पश्चिमदले क
पिलवर्णं यदा विश्रामते मनः तदा कीडा हास्यं विनोदं उत्साहं च मतिर्भवेत् ५ वा
यव्यदले स्यामवर्णं यदा विश्रामते मनः तदा चित्ता उच्चाटं च वैराग्यं च मतिर्भवे
त् ६ उत्तरदले पीतवर्णं यदा विश्रामते मनः तदा भोगशृंगारस्य हास्यं च मतिर्भवे
त् ७ इक्षानदले गौरवर्णं यदा विश्रामते मनः तदा कृष्णक्षमाज्ञानं धर्मकीर्तिमति
र्भवेत् ८ संधिसंधिमिश्रितवर्णं यदा विश्रामते मनः तदा देहगोहजायं त्रिदेवं च म

१८

तिर्भवेत् २ मध्यह्नेस्फटिकवर्णोयदाविश्रामतेमनः तदासर्वगुराज्ञानंचैतत्वंच
मतिर्भवेत् १० यस्यस्मरणमात्रेणासर्वपापैः प्रमुच्यते यः पठेत सदा भक्त्या स याति
परमां गतिं ११ इति श्री वेदांतसारमहाविश्रामोपनिषद्संपूर्णं उँ-आदौ तावत्कण्वेद
स्यप्रज्ञानमानंदब्रह्म अहंब्रह्माहमस्मि यजुर्वेदस्य तत्त्वमसि सामवेदस्य अयं आत्मा
ब्रह्म अथर्वणस्य यत्परंब्रह्म अहंब्रह्मास्मि उँ एथिव्या प्राणोहमस्मि आपः प्राणो
ऽहमस्मि वायुः प्राणोऽहमस्मि तेजः प्राणोऽहमस्मि आकाशः प्राणोऽहमस्मि कर्त्ता
प्राणोऽहमस्मि अकर्त्ता प्राणोऽहमस्मि हरि ब्रह्मा शिवः वसिष्ठः शक्तिश्चैव पाराशर

सप्तमः

१८

व्यासशुकगौडसहिते गोविंदश्चैव शंकरः तीर्थाश्रमवनारंरो गिरिपर्वतसागरः स
रस्वतीभारतीश्चैव पुरीनामानि वैदशाः कीटवार-आनंदवारभूरिवार नंदचैतन्य
स्वरूपप्रकाशाः **इति चत्वारि वाक्यसंपूर्णा** अथ पंचिकरणीं ईश्वरिकायशुद्धायनि
त्यायपरमात्मने सदैकरूपरूपाय गुरवे प्रभवे विष्णवे जगदंकुरु कंदाय सच्चिदानंदमा
यिने गलितारिवत्तमेदाय तमः शान्ताय वेधसेयदोधातिदंभाति यदोधादिनिवर्तने
तमस्तस्मै परमानंदवपुषे परमात्मने अनात्मभूते देहादात्मबुद्धिरुदेहिनां सावि
द्यात्तत्कृतो बंधस्तान्नाशो मोक्ष उच्यते अथातः परमहंसानां समाधिविधिव्याख्या

१८

स्यामः सच द्वाच्यमविद्यासव नेत्रे तः प्रसूतोऽव्यक्तं व्यक्तात् महतोः हंकारः अहं
 कारात् पंचतन्मात्रेभ्यः पंचमहाभूतानि पंचमहाभूतैर्भ्योऽखिलं जगत् पंचमहाभूतानि
 मेकैकं द्विधा विभाग्य सार्द्धं भागं विहाय इतरेषु पंचधा पंचिक्तं पंचीकरां भवति अथा
 रोपाय वादाभ्यांतिः प्रपंच प्रपंच्यते ईपंचीकृतं पंचमहाभूतानि तत्कार्यं च सर्वं विराट्
 त्युच्यते एतत्स्थूलशरीरमात्मनः इन्द्रियैरथोपलब्धिजायति तदुभयाभिमात्यात्मा वि
 श्वः एतच्च पंच्यकारः ईपंचीकृतं पंचमहाभूतानि तत्कार्यं समस्तं सप्तदशकं लिङ्गं भोति
 कं हिरण्यगर्भ इत्युच्यते एतत् सूक्ष्मशरीरमात्मनः करणेषु पसंहतेषु जागरित संस्का

र्थप्रत्ययः सविषयः स्वप्नः तदुभयाभिमान्यात्मनैजसः एतच्चयं उकारः उंशरीरद्वयकार
 रामात्मज्ञानसंभासमव्यक्तकृतमित्युच्यते तच्चनसन्नाः सन्नापिसदसन्नमिन्नमि
 न्नापिमिन्नामिन्नंकुतश्चित्तं नतिरवयवंतसावयवंतोभयं किंतु केवलं वत्सात्मैकत्वं ज्ञा
 नायोद्यं सर्वप्रकारज्ञानोपसंहारबुद्धेः कारणात्मना अवस्थासुषुप्तिः तदुभयाभिमा
 न्यात्मप्रज्ञा एतच्चयं मकारः अकार उकारः मकारः औंकारः उंकारो हं मेव अहं साक्षि
 केवलं चिन्मात्रस्वरूपोऽहं ताज्ञानं तात्कार्यं च किंतु नित्यसुदुबुद्धमुक्तसत्यस्वभावः
 परमानंदानताद्वयं परं ब्रह्मेवाहमस्मि अहं ब्रह्मैतन्मदेतावस्थानं समाधितत्त्वमस्मि

अहं ब्रह्मस्मि विज्ञानमनां द ब्रह्म सत्यं ज्ञातमनन्त ब्रह्म एकमेवाद्वितीयं ब्रह्म आत्मैवे
 ह सर्वं ब्रह्मेवेदं सर्वं सर्वं खल्विदं ब्रह्म अथ मात्मा ब्रह्मेत्यादि श्रुतिभ्यः उचिन्नयेत् प्रणावा
 त्मस्थमात्मज्योतिरुद्दिश्यते चैतन्यमात्मममृतं सोऽहमस्मीति नित्यं तत्रैकार्योपा
 धिः चैतन्यं जीवशब्दाच्च वाच्यकारणोपाधि चैतन्यं ब्रह्मशब्दाच्च उभयत्र चैतन्यमात्र
 लक्ष्यं लक्ष्यपदार्थग्रहणसामर्थ्येन अखंडैकरसंभवति कार्योपाधिरणं जीवकारणो
 पाधिराश्रयः कार्यकारणतां हित्वा पूर्वोक्तो विप्रक्षिप्यते इति पंचीकरणं समाप्तम्
 अथ महावाक्यार्थमाह प्रबोधात्प्रकारं व्याख्यास्यामः तत्त्वमसीति सौम्यमहावाक्य

सप्तः
२१

मीतिप्रथमं शिष्यप्रतिज्ञापालने दुरुत्तेन तत्त्वमसीत्यस्मिन्वाक्यत्रिणिपदानि भवन्ति
तत्पदस्य द्वावर्थौ वाच्यो लक्षश्चेति मायाभावत्वं ब्रह्म वाच्यार्थः मायाविनिर्मुक्तं स
त्यं ज्ञातानंददिस्वरूपं लक्षं १ त्वंपदस्यापि द्वावर्थौ वाच्यो लक्षश्चेति स्थूलसूक्ष्म
शरीरद्वयं परिवेष्टितं चैतन्यो वाच्योऽर्थः स्थूलसूक्ष्मशरीरद्वयविनिर्मुक्तं
प्रत्यक्षैतन्यं लक्षं तत्त्वमसीति किमहं भवामि तत्त्वमसीत्याऽसीपदेन द्वयोरैक्यव
धि ते सति संसारिरागो कथं नैक्यमीति विरोधस्फुरणं भवेत् ततः अजहदः जहदः
अजः लक्षणा या सोऽपदेन दत्त इत्यत्र यथांतर्हहं साकल्यपरित्यागितो भवन्नः

२१

देवदत्तस्वरूपमात्रं लक्षते तदुभयत्र प्राकल्पपरित्यागेऽलक्षणाया द्वयोरेक्यमर्थं
 उज्जात्वाकृत्यकृत्यो भवेत् तदखंडकयमीति चेत् उच्यते विजातीयस्वजातीयसु
 गतिभेदरहितमित्येकरसं संधवचरावादिज्ञानघतं नित्यशुद्धबुद्धसंज्ञकसत्य
 स्वभावान्तिर्गुणान्तिरवयवं सर्वगतं अवस्थात्रयं विनिर्मुक्तमसंगसंश्रितानं हा
 दयं ब्रह्माहमस्मीति अमेदेनावस्थानं समाधिरुवं महावाक्यार्थसदासदास्म
 रतोऽस्मिन्निधुवं भवेत् तरतिशोकमात्मविदिति श्रुति उं ब्रह्मविदादिति परब्रह्म
 वेदब्रह्मेव भवति तदेतत्पदस्य त्रयं नाम देवप्रतिपदेहमनुरभवसूर्य्यं श्रेतिश्रु

सप्तत्रिंशः

११

कैः मुक्तैः वामदेवैः मुक्तैः अपमानावृत्तेति इति महावाक्यसंपूर्णं अथ निर्वर्णा
योगपटमंत्रस्य पदस्मरणं उच्यते वासनाविधिः ध्याख्याय परमहंसपरिविराज
कः पश्चिमलिंगः दिव्यशक्तिः मन्मथक्षेत्रफलं प्रांतस्मसानगगनमहासिद्धांत
अक्षयतिरंजनं अमृतकलोलनदीवल्लोदकितीर्थनिरसंशयः अविः निन्नीमो
देवतातिः कुलप्रतिविधिः तिः केवलज्ञानं उद्दीमन्यायनिरालं वष्टुसद्योगसा
हि चंद्रः जपे विनियोगः उपदेशादिक्षासंतोषपवनद्वादशादित्यावलोकनं विवे
कदृक्षकरुणावलि आनंददृष्टकांतगुह्यमुक्तासन समदृष्टिसमभावसम

११

दर्शितः अतुभवपरमसिद्धिपरचयपरमात्मनमुखगोचिः अकल्पितमिक्षाहंसो
 द्वारसर्वभूतहंसोप्रतिपातकः वैराग्यकंथा उदासीनकौपीनउपसमनसीतोष्मकं
 वस्त्रीविचारदंडः ब्रह्मवत्नयोगपटः कृपादयापादुका रक्षिचरणांकुंडलिनीवं
 धः परोपवाहोविमुक्तः उन्मत्तगतिउन्मत्ति अयस्याहोमनिवेत्ता आहुतिप्रमारा
 सत्यगुरुपदेशसत्यप्रकाशः इतिवीजशिवयोगमुद्रारवेचरीतिद्वाश्रीपरमानंद
 तीर्थगुरुपादुका पूजयामि **इतिनिर्वाणयोगपटसमाप्तं** उं परमहंसयोगमुद्रारवे
 चरीतिद्वाश्रीपरमानंदतीर्थगुरुपादुकासनायनमः ब्रह्मासनायनमः गरुडास

सप्तत्र०

२३

नायनमः तत्त्वसिंहासनायनमः सोऽहंकारवैष्णवेनमः श्रीगुरुचरणारतोऽहंशि
योऽहंभैरवोऽहंविष्णुस्वरूपोऽहंशंकरोऽहं आत्मापरिपूर्णोऽहं अग्वेदोऽहं यजुर्वे
दोऽहं सामवेदोऽहं अथर्वणोऽहं तनुसिंहासनयोगपटमध्ये परमहंसमंत्र श्री
हृत्तात्रयवाक्यसोऽहं उँ परमहंसः योगपटमंत्रस्य वृत्ता अक्षिर्भगवान्देवतासोऽहं
शक्तिः परमहंसवीजं वेदचत्वारिध्वनिः स्थूलसूक्ष्मपरमात्मादेवतासोऽहं अर्थजपे
धितियोगः उँ गौरीफटस्वाहा श्रीगुरवे नमः चत्वारिवेदानां अग्वेदस्य प्रारोऽहं वृ
त्ताऽस्मि यजुर्वेदस्य तत्त्वमसि सामवेदस्य अयमात्मा वृत्त अथर्वणस्य विज्ञान

२३